

Rekomendacja o Historycznym Krajobrazie Miejskim – wdrożenie zmiany paradygmatu w ochronie miast historycznych

Bogusław Szmygin

*Katedra Konserwacji Zabytków, Wydział Budownictwa i Architektury,
Politechnika Lubelska, e-mail: b.szmygin@pollub.pl*

Streszczenie: Ochrona i zagospodarowanie miast historycznych jest jednym najtrudniejszych problemów w konserwacji zabytków. Tradycyjne podejście – zakładające utrzymanie w formie niezmienionej zabudowy i zagospodarowania przestrzennego zespołów historycznych, nie jest możliwe we współczesnych warunkach. Zespoły staromiejskie muszą się modernizować i przekształcać, dostosowując do nowych funkcji, standardów i potrzeb. Współczesna teoria konserwatorska stara się te problemy rozwiązać – Rekomendacja o Historycznym Krajobrazie Miejskim przyjęta przez UNESCO jest pierwszym dokumentem doktrynalnym, który formuluje nowe podejście do ochrony miast historycznych.

Słowa kluczowe: ochrona, dziedzictwo, miasta historyczne, teoria konserwatorska.

1. Wprowadzenie

W ostatniej dekadzie dokonały się radykalne przemiany większości fundamentalnych systemów i założeń, które tworzyły porządek XX świata. Przemiany te miały unikatowy przebieg i charakter - w masowej skali i w relatywnie bardzo krótkim czasie dokonywały się przemiany, które naruszały tradycyjny porządek funkcjonowania świata w gospodarce, kulturze, komunikacji, mediach, polityce. Na tempo i zakres tych zmian byliśmy całkowicie nieprzygotowani. Nie byliśmy przygotowani w wielu aspektach – intelektualnie by te procesy w porę przewidzieć, zrozumieć i opracować plany dalszego działania; organizacyjnie, by nimi zrzęczać; mentalnie by zaakceptować nowe realia; gospodarczo by przebudować nasze ekonomie, etc. Obszarów zamian i naszego do nich niedostosowania było tak wiele, że w rezultacie zrodził się globalny wieloaspektowy kryzys.

Kryzys w tym przypadku nie oznacza jednak przejściowego stanu, krótkotrwałych kłopotów, po których sytuacja wraca do równowagi. Tak było do tej pory – dokonanie pewnych korekt przywracało stan równowagi. Ten kryzys ma jednak odmienny charakter i jest poważniejszy gdyż polega na tym, że fundamenty na których został zbudowany współczesny świat okazują się zupełnie nieadekwatne. W efekcie z obecnego kryzysu wyłoni się nowa rzeczywistość.

To oznacza, że potrzeba zbudować nowe fundamenty. Zmieniło się – w sposób nieplanowany, funkcjonowanie świata. Musimy to nowe funkcjonowanie zrozumieć, odpowiednio opisać, skonstruować narzędzia przy pomocy których będziemy tymi nowymi warunkami zarządzać (albo próbować).

Te uwagi w pełnym zakresie dotyczą szeroko rozumianego obszaru kultury. Te uwagi w bardzo szerokim zakresie dotyczą też dyscypliny – ochrony i konserwacji dziedzictwa.

W ochronie i konserwacji dziedzictwa fundamentalne założenia tej dyscypliny – jej paradygmat – ukształtowały się jeszcze w pierwszej połowie XX wieku. Ten paradygmat oficjalnie nadal obowiązuje – przede wszystkim dlatego, że nie opracowano spójnych koncepcji, które połączyłyby tradycyjną ochronę zabytków i różnorodność współczesnych uwarunkowań. Dlatego międzynarodowy dokument, który wprowadza nowe elementy, zasługuje na szczególną analizę. Takim dokumentem jest Rekomendacja o Historycznym Krajobrazie Miejskim (*Historic Urban Landscape Recommendation* – Rekomendacja HUL) przyjęta w listopadzie 2011 roku przez Zgromadzenie Generalne UNESCO. Rekomendacja ta formułuje zupełnie nową koncepcję podejścia do ochrony miast historycznych, a nawet szerzej do ochrony dziedzictwa.

2. Status Rekomendacji HUL

Z punktu widzenia formalnego Rekomendację HUL należy zaliczyć do grupy międzynarodowych dokumentów doktrynalnych. W ochronie i konserwacji dziedzictwa dokumenty te pełnią bardzo ważną rolę, ponieważ są podstawową formą kodyfikacji tej dyscypliny.

Na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci powstało bardzo wiele dokumentów doktrynalnych. Jest to jednak dużym problemem, gdyż dokumenty te nie powstają według żadnego planu, nie podlegają merytorycznej ocenie, nie są wzajemnie uzgadniane (często są wzajemnie sprzeczne), nie obowiązują zasady ich tworzenia, nie ma gradacji ich ważności. Dlatego o ważności tych dokumentów decydują przede wszystkim trzy elementy: ich strona formalna - przede wszystkim „instytucja uchwalająca”, rodzaj dokumentu, zakres jego obowiązywania.

Z tego punktu widzenia Rekomendacja HUL zasługuje na szczególną uwagę. Dokument został uchwalony przez Zgromadzenie Generalne UNESCO – najważniejsze międzynarodowe zgromadzenie w zakresie kultury; jest to Rekomendacja – czyli dokument, który powinien być wdrażany przez Państwa Strony (jednoznacznie określają to zapisy Rekomendacji); dotyczy miast historycznych – czyli najważniejszej grupy dziedzictwa.

To wszystko oznacza, że Rekomendacja HUL ma najwyższą możliwą rangę, wśród dokumentów kształtujących ochronę dziedzictwa.

O specjalnym znaczeniu Rekomendacji HUL decyduje jednak jeszcze jeden czynnik. Otóż dokumenty doktrynalne można podzielić w pewnym uproszczeniu na dwie grupy. Jedną stanowią dokumenty, które formułują wzorcowe, idealistyczne zasady – czyli formułują teorię, do której powinna dopasować się rzeczywistość (np. Karta Wenecka). Drugą grupę stanowią dokumenty, które sankcjonują zasady, które już obowiązują – czyli dopasowują teorię do rzeczywistości (np. Nara Document of Authenticity). Rekomendacja HUL należy do tej drugiej grupy, a to oznacza, że będzie szybko i powszechnie wdrażana do realizacji.

Wymienione okoliczności sprawiają, że Rekomendacja HUL zasługuje na bardzo poważne potraktowanie, zarówno z punktu widzenia teorii, jaki i praktyki konserwatorskiej.

3. Istota treści Rekomendacji HUL

Przyjmując jako założenie tezę, iż Rekomendacja HUL zawiera nowe elementy, trzeba dokonać jej analizy by tezę tę zweryfikować. W tym celu treść Rekomendacji można podzielić na trzy grupy, w zależności od treści zawartych w nich zapisów. Grupę pierwszą może być określona jako „Zapisy tradycyjne”. Grupa druga może być określona jako „Zapisy o kompleksowym traktowaniu dziedzictwa”. Grupa trzecia może być określona jako „Zapisy określające pozycję dziedzictwa w mieście”.

Grupę pierwszą stanowią wszystkie zapisy, które dotyczą: znaczenia miasta i jego dziedzictwa, zagrożeń dla ochrony dziedzictwa, konieczności ochrony dziedzictwa, ważności poprzednich dokumentów doktrynalnych, poszerzenia współczesnej definicji dziedzictwa, itp. (podać artykuły).

Podobne zapisy znajdują się w większości dokumentów dotyczących ochrony miast historycznych i dziedzictwa i dlatego można nazwać je tradycyjnymi. Takie zapisy są oczywiście potrzebne – tworzą konieczny kontekst dokumentu, ale nie wnoszą nowatorskich treści. Dlatego to nie one stanowią o wartości Rekomendacji HUL.

Grupę drugą stanowią zapisy, które dotyczą bardzo szerokiego rozumienia i traktowania dziedzictwa w mieście historycznym. Oczywiście najważniejsze są zapisy definiujące pojęcie HUL. Określenie *Historic Urban Landscape* składa się z 3 elementów, przy czym nową jakością podejścia ma tworzyć określenie „krajobraz” odniesione do „miasta historycznego”. Określenie to ma otworzyć problematykę miejską na bardzo szerokie ujęcie, które jest skojarzone z pojęciem „krajobraz”.

Owo „szerokie ujęcie” potwierdza kilka punktów Rekomendacji, które wyliczają wszelkie elementy materialne i niematerialne, które stanowią miasto historyczne. Założenie, że analiza miasta historycznego i programy działania w takim mieście powinny obejmować tak wiele elementów i czynników, może być uznane za nowatorskie w podejściu HUL. Dlatego ta grupa zapisów została odrębnie wyróżniona.

Grupę trzecią w Rekomendacji HUL stanowią zapisy, które określają sposób w jaki powinno być traktowane dziedzictwo i jego ochrona w kontekście całości zadań i procesów zachodzących w mieście historycznym.

Zapisy te stanowią, że ochrona dziedzictwa jest tylko jednym z czynników uwzględnianych w postępowaniu z miastem historycznym. Dlatego plany konserwatorskie powinny uwzględniać rozwój (czyli konserwatorzy są współodpowiedzialni za rozwój miasta historycznego). W konsekwencji ochrona dziedzictwa staje się (dla konserwatorów) nie celem ale środkiem, który prowadzi do celu jakim jest zrównoważony rozwój miasta historycznego. Ponadto określanie wartości dziedzictwa specjaliści powinni dokonywać wraz z lokalnymi społecznościami (określanie tych wartości powinno być zaakceptowane przez lokalne społeczności).

Wszystkie te zapisy dotyczą sposobu w jaki ma być traktowane dziedzictwo, dlatego zostały nazwane „Zapisy określające pozycję dziedzictwa w mieście”. Ta właśnie grupa zapisów stanowi o nowatorstwie Rekomendacji HUL.

Aby całościowo ocenić nowatorstwo treści Rekomendacji HUL można dokonać porównania jej zapisów do tradycyjnego podejścia do ochrony miast historycznych. Zestawienie to wygląda następująco.

Tabela 1. Zmiana podejścia do miasta historycznego /podejście tradycyjne i Rekomendacja 2011.

Elementy, cechy i cele charakteryzujące podejście do miast historycznych	Podejście tradycyjne	Podejście HUL /Rekomendacja 2011/
Przedmiot Rekomendacji /elementy objęte podejściem/	Miasto historyczne /materialne elementy tworzące i charakteryzujące miasto/	HUL /wszelkie elementy, wartości, relacje, procesy tworzące miasto/
Co jest przedmiotem analizy i planów ochrony	Dziedzictwo /elementy i czynniki konserwatorskie/	Całe miasto historyczne /elementy i czynniki konserwatorskie i poza-konserwatorskie/
Stosunek do zmian i przekształceń	Zmiana jest nieporządna; jest zakłóceniem; prowadzi do obniżenia wartości /miasto jest statyczne/	Zmiany są elementem naturalnym; są immanentną cechą każdego miasta /także historycznego/
Nadrzędny cel działań podejmowanych w mieście historycznym	Ochrona wartości dziedzictwa	Brak nadrzędnego celu /równorzędne cele: ochrona dziedzictwa, zrównoważony rozwój, spójność społeczna/
Sposób określania celów i wartości	Specjaliści	Specjaliści + konsultacje społeczne /wymagana społeczna akceptacja/
Cel działań konserwatorskich	Ochrona dziedzictwa /tylko/ Konserwator odpowiada tylko za ochronę dziedzictwa	Ochrona dziedzictwa + inne cele /np. rozwój/ Konserwator odpowiada również za inne cele

4. Zagrożenia tworzone przez Rekomendacją HUL

Pośród trzech wymienionych grup zapisów na analizę zasługuje przede wszystkim grupa 2 i 3. Ich treść dlatego wymaga oceny z różnych punktów widzenia. Ocena tych zapisów - szczególnie z punktu widzenia ochrony dziedzictwa, powinna być celem analizy Rekomendacji HUL.

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa nowe rozwiązania zaproponowane w Rekomendacji HUL mają różne znaczenie i będą miały różne konsekwencje.

Zapisy zaliczone do grupy 2 – czyli „Zapisy o kompleksowym traktowaniu dziedzictwa”, z punktu widzenia ochrony dziedzictwa należy ocenić jako pozytywne. Ich wartość polega na dwóch elementach.

Po pierwsze, zalecają i podkreślają konieczność holistycznego postrzegania dziedzictwa. Wskazują, że wszystkie elementy dziedzictwa – materialne i niematerialne, powinny być objęte analizą i ochroną. Taki sposób traktowania dziedzictwa był obecny we współczesnej teorii konserwatorskiej, jednak jego konsekwentne powtórzenie w tak ważnym dokumencie ma znaczenie.

Po drugie, pozytywną wartość ma podkreślenie konieczności szerokiego uwzględnienia czynników poza-konserwatorskich w programach ochrony i rozwoju miast historycznych. Uwaga ta dotyczy takich elementów jak współczesny wzrost,

opinie lokalnych społeczności, zrównoważony rozwój, etc. Wyraźnie podkreślenie, że te czynniki powinny być uwzględniane w programach ochrony miast historycznych jest pozytywnym elementem Rekomendacji HUL.

Z drugiej jednak strony bardzo istotne znaczenie ma zakres, w jakim owe poza-konserwatorskie czynniki powinny być uwzględniane. Ten problem spowodował wydzielenie 3 grupy nazwanej „Zapisy dotyczące pozycji dziedzictwa w mieście”. Zapisy te zalecają traktowanie ochrony dziedzictwa tylko jako jednego z czynników branych pod uwagę w mieście historycznym. Zalecają by to społeczności określały wartości do ochrony i określały formy ich ochrony. Zapisy te również zobowiązują konserwatorów do współodpowiedzialności za proces rozwoju miast. A to wszystko sprawia, że mogą one prowadzić do osłabienia ważności i nadrzędności ochrony dziedzictwa wśród innych celów. Dlatego też - z punktu widzenia konserwatora zabytków, mogą być uznane za negatywne.

Dostrzegając owo zróżnicowanie możliwych efektów Rekomendacji HUL trzeba więc postawić pytanie o jej możliwy bilans i potencjalne znaczenie dla ochrony miast historycznych. Czy większe znaczenie – oczywiście patrząc na problem z wąskiego punktu widzenia ochrony dziedzictwa – mają stwierdzenia zalecające holistyczne, zintegrowane postrzeganie dziedzictwa w mieście historycznym, czy zapisy, które mówią, że ochrona dziedzictwa jest tylko jednym z zadań, które ma realizować konserwator zabytków?

Pierwsze oceny środowisk konserwatorskich są pozytywne. Oczekuje się, że Rekomendacja HUL będzie impulsem do sprawniejszej i skuteczniejszej ochrony miast historycznych. Rekomendacja ma pomóc w przełamaniu impasu, który powstał gdy tradycyjna teoria konserwatorska musi funkcjonować w konfrontacji ze współczesnymi uwarunkowaniami. Potwierdzają to oczekiwania środowiska związanego z ruchem Światowego Dziedzictwa UNESCO, które planuje przełożenie zapisów Rekomendacji na nowe zapisy w Wytocznych Roboczych, które służą ocenie i zarządzaniu dóbr wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa. Nie oznacza to jednak, że można bagatelizować zagrożenia, które może tworzyć niewłaściwa interpretacja Rekomendacji HUL – sumaryczne skutki jej powszechnego wdrożenia mogą być negatywne. I to jest kolejny problem wymagający zasygnalizowania.

5. Czynniki warunkujące wdrażanie Rekomendacji HUL

Wdrażanie i interpretacja Rekomendacji HUL będzie zależało od wielu indywidualnych czynników i okoliczności. Nie można zakładać, że będzie wszędzie przebiegało w taki sam sposób – konserwatorstwo stało się obecnie bardzo różnicowana dyscyplina. Tym niemniej można wyróżnić trzy generalne czynniki, które w praktyce będą ukierunkują jej wdrażanie.

Pierwszym problemem jest wewnętrzna sprzeczność pewnych zapisów Rekomendacji. Sprzeczność ta polega na tym, że nie można stosować tradycyjnych zasad konserwatorskich i jednocześnie rozwijać i modernizować historyczne miasto. A takie założenia zostały zapisane w Rekomendacji. Tymczasem w praktyce trzeba wybrać; ochrona zgodnie z tradycyjnymi zasadami konserwatorskimi albo rozwój i modernizacja miasta historycznego. Ten dylemat w praktyce jest i będzie rozstrzygany na korzyść drugiej opcji – rozwoju i modernizacji, gdyż uwarunkowania zewnętrzne tę opcję wspierają.

Drugim problemem jest więc zewnętrzna nierównowaga, która charakteryzuje otoczenie w jakim funkcjonują miasta historyczne. Zestawiając ochronę dziedzictwa z rozwojem gospodarczym (wzrostem dochodów, nowymi miejscami pracy, modernizacją zabudowy, usprawnieniem transportu, etc.), trzeba uznać, że oczywiście większą siłę ma drugi element. Dla rozwoju łatwiej zdobyć pieniądze, akceptację społeczną, możliwości uchwalenia odpowiedniego prawa.

Ta nierównowaga otoczenia sprawi, że w Rekomendacji HUL zostaną dostrzeżone postulaty o konieczności rozwoju miast historycznych, o określaniu przez interesariuszy priorytetów działań w mieście, o braku nadrzędności celów konserwatorskich. Natomiast zapisów o konieczności ochrony całej różnorodności dziedzictwa nie będzie miał kto realizować.

Trzecim problemem jest brak metodologii analizy i porównania wartości zabytkowych oraz procesów związanych z przekształcaniem materialnych nośników tych wartości – jest to oczywiście wewnętrzny problemem teorii konserwatorskiej.

W tradycyjnej teorii konserwatorskiej zakładano, że dziedzictwo (zabytek) będzie chronione całkowicie – jego substancja i forma. Dlatego nie było potrzeby ustalenia związku pomiędzy wartościami zabytku a jego materialnymi „nośnikami”. Dlatego do tej pory nie potrafimy określić „ubytku wartości” w związku z jego przekształceniem czy modernizacją. Dotyczy to pojedynczego zabytku, a w przypadku miasta historycznego problem jest jeszcze bardziej skomplikowany.

W praktyce ogólne stwierdzenia o stracie wartości dziedzictwa będą skonfrontowane z dokładnymi wyliczeniami pokazującymi możliwość powstania nowych miejsc pracy czy potencjalne zyski z modernizacji i nowych inwestycji w przekształcanych miastach historycznych. To znaczy, że konserwatorzy nie będą mieli argumentów a inwestorzy będą je mieli.

Suma powyżej wymienionych czynników pozwala stwierdzić, że w obecnych realiach Rekomendacja HUL nie doprowadzi do poszerzenia spectrum wartości dziedzictwa (materialnych i niematerialnych) objętych ochroną oraz do stworzenia bardziej kompleksowych systemów ochrony ale do ograniczenia ważności dziedzictwa i jego ochrony ze względu na inne czynniki (potrzeba rozwoju, opinie interesariuszy).

6. Kierunki koniecznych działań związanych z wdrażaniem Rekomendacji HUL

Niebezpieczeństwa związane z interpretacją Rekomendacji HUL nie oznaczają oczywiście, że jest to zły dokument. Trzeba natomiast rozumieć, że Rekomendacja może być wykorzystana w inny sposób niż tego oczekuje środowisko konserwatorskie.

Rekomendacja może być groźna jeżeli będzie interpretowana przez środowiska zainteresowane osłabieniem konserwatorskiej kontroli nad miastem historycznym – np. inwestorów. I jest to realne zagrożenie, gdyż na całym świecie jest widoczna tendencja do modernizacji, prywatyzowania i komercjalizacji zabytków i miast historycznych. Można wręcz paradoksalnie powiedzieć, że cały świat czeka na międzynarodowy dokument doktrynalny, którym można uzasadnić, że rozwój jest równie ważny jak ochrona dziedzictwa a opinia interesariuszy równie znacząca jak opinia specjalistów.

Dlatego bardzo pilnym zadaniem jest interpretacja Rekomendacji HUL przez konserwatorów zabytków. Rekomendacja HUL musi być wdrożona przez Państwa Strony – takie są międzynarodowe zobowiązania Państw Stron. I to wdrażanie Rekomendacji powinno się odbywać za pośrednictwem konserwatorów i z ich interpretacją. Jednak aby tego dokonać i aby uprzedzić inne interpretacje, trzeba się odpowiednio przygotować. Trzeba przede wszystkim przygotować modele analizy miast historycznych, które w konkretny sposób pokażą konsekwencje – materialne i niematerialne, różnych interwencji w miastach historycznych.

Jednoznacznej interpretacji wymagają też podstawowe pojęcia Rekomendacji. Nie jest jasne jak należy rozumieć, jaki jest status ontologiczny samego pojęcia HUL. Ustalono już, że HUL nie jest nową kategorią dziedzictwa (grupą typologiczną). Ale nie ustalono też, czy jest to sposób podejścia, środek czy cecha.

Trzeba wyraźnie stwierdzić, że do tej pory funkcja – a może należałoby precyzyjniej powiedzieć status ontologiczny HUL, nie jest wcale oczywisty. W tej kwestii od początku istniało wiele nieporozumień, wynikających choćby ze wspomnianej niejednoznaczności w rozumieniu pojęcia „krajobraz”. Oczywiście nie małe znaczenie miał również fakt, że zakres pojęciowy (pole semantyczne znaczeń) tego określenia ewoluował na przestrzeni tak krótkiego czasu. W efekcie jeszcze bardzo niedawno zastanawiano się czy to pojęcie nie określa nowej grupy typologicznej dziedzictwa¹. Takie rozumienie było rozpowszechnione, co w sposób istotny utrudniało wprowadzenie pojęcia HUL w jego współcześnie proponowanym rozumieniu². Stanowiło to – i nadal stanowi, istotne utrudnienie we wdrożeniu Rekomendacji HUL.

Obecnie tych wątpliwości już być nie może. HUL nie jest to nową kategorią dziedzictwa (grupą typologiczną), która obejmuje więcej elementów – na przykład w stosunku do kategorii „miasto historyczne”. Pojęcie HUL może być natomiast interpretowane i funkcjonować w trzech rozumieniach.

1. Przede wszystkim HUL jest sposobem traktowania miasta; jest to sposób podejścia do analizy, ochrony i rozwoju miasta historycznego. Jest to podejście, które można nazwać holistycznym, gdyż obejmuje wszelkie elementy, wartości (materialne i niematerialne) oraz cele, które stanowią o współczesnym mieście. Podejście HUL jest więc podejściem, które zobowiązuje do jak najszerszego postrzegania miasta. Nakazuje, by analiza miasta uwzględniała wszelkie elementy – nie pozwala na ich separację czy pomijanie. Taka interpretacja jest potwierdzana w Rekomendacji (*Historic Urban Landscape as an approach to urban heritage conservation* – Preambuła)

2. W drugim rozumieniu HUL jest środkiem (formą) działania stosowaną w mieście historycznym; takie rozumienie jest niejako konsekwencją zastosowania podejścia HUL (pierwsze rozumienie). Na poziomie roboczym (analitycznym)

¹ W 2009 roku duża międzynarodowa konferencja (380 uczestników z 26 krajów) realizowana w ramach 12 Międzynarodowego Seminarium *Forum UNESCO – University and Heritage* w Hanoi (Wietnam) była zatytułowana ‘*Historic Urban Landscapes: A New Concept? A New Category of World Heritage Properties?*’ – “Hanoi Declaration on Historic Urban Landscape”

² Ten aspekt był na przykład podnoszony w komentarzu przygotowanym przez ICOMOS International (pkt.7) – *ICOMOS comments on the proposed UNESCO Recommendation on the Historic Urban Landscape (HUL)*, ref. GJ/04, 24 December 2010.

zastosowanie podejścia HUL wymaga bowiem uwzględnienia (a więc i zbadania) wzajemnych relacji i wpływu poszczególnych elementów tworzących miast. Podejście HUL wymusza więc by analizując jakikolwiek aspekt funkcjonowania miasta jednocześnie uwzględniać jego wpływ na inne aspekty. Na przykład planując i podejmując działania służące ochronie elementów historycznych trzeba jednocześnie uwzględniać konsekwencje tych działań we wszystkich możliwych aspektach funkcjonowania miasta (np. rozwój). W takim przypadku podejście HUL sprawia, że staje się ono również nowym sposobem (środkiem, formą) działania. Tak to zostało też ujęte w Rekomendacji (*landscape approach is considered a new means to address urban heritage management and maintain urban identity* - Preambuła).

3. W trzecim możliwym ujęciu HUL jest rozumiany jako najszersze z możliwych spectrum elementów, wartości i relacji tworzących charakterystykę miasta historycznego. Takie ujęcie i rozumienie jest niejako zawarte w definicji HUL, gdy jest ona postrzegana w sposób wyizolowany; definicja jako taka składa się bowiem z wyliczenia elementów, które obejmuje dane pojęcie. Tak rozumiany HUL staje się swego rodzaju „cechą” miasta, która może być na przykład przedmiotem ochrony. Takie traktowanie HUL pojawiło się w zapisach przyjętych przez GA 16 w 2008 roku (*the urban landscape as a feature that has to be preserved* - pkt.2).

Wymienione rozumienia (funkcje) pojęcia HUL są więc różne. Wybór i stosowanie każdego z nich powinno być zależne od kontekstu i potrzeb. Ważne natomiast jest to, że poszczególne rozumienia HUL nie są wzajemnie wykluczające się. Dlatego ich użycie może być mylące i nieprecyzyjne – tak jest obecnie. Dlatego tak istotne jest określenie w jakim rozumieniu w danym przypadku pojęcie HUL jest używane; szkodliwa jest bowiem sytuacja gdy komunikujący się partnerzy używają tych samych pojęć w różnym znaczeniu i funkcji. Wydaje się, że obecnie jest to podstawowy problem ograniczający wdrażanie Rekomendacji i ocenę jej przydatności.

7. Wnioski

Przedstawiona sytuacja pozwala na sformułowanie następujących wniosków dotyczących Rekomendacji HUL i koniecznych działań związanych z jej wdrażaniem.

- Rekomendacja HUL jest pierwszym międzynarodowym dokumentem doktrynalnym tej rangi, który zmienia i sankcjonuje zmianę paradygmatu w ochronie dziedzictwa;
- Ze względów formalnych Rekomendacja HUL będzie wdrażana w miastach historycznych na całym świecie – będzie dokumentem, który wpłynie na ochronę i rozwój miast historycznych;
- Brak metodologii oceny wartości dziedzictwa sprawia, że Rekomendacja HUL może być wykorzystana do osłabienia ochrony dziedzictwa (na rzecz rozwoju);
- Konieczna jest jak najszybsza interpretacja Rekomendacji HUL i opracowanie metodologii oceny wartości dziedzictwa, przede wszystkim powiązania wartości z materialnymi nośnikami.

Fot. 1. Pekin – tradycyjną zabudowę (hutongi) zastępuje nowa zabudowa pozbawiona tożsamości, (fot. B. Szmygin).

Fot. 2. Waszyngton – fasady rozebranych budynków historycznych naklejone na ślepią ścianę magazynu przy jednej ulicy w centrum, (fot. B. Szmygin).

Fot. 3. Madryt – historyczne elewacje wykorzystane w nowoczesnym budynku wystawienniczym, (fot. B. Szmygin).

Fot. 4. Stambuł – połączenie nowej zabudowy z historyczną pierzeją (fot. B. Szmygin).

Recommendation on Historic Urban Landscape – element of paradigm shift in historic towns protection

Bogusław Szmygin

*Department of Historic Building Preservation, Faculty of Civil Engineering and Architecture,
Lublin University of Technology, e-mail: b.szmygin@pollub.pl*

Abstract: The foundations of the heritage protection - its paradigm, have been created in the first half of the 20th century. This paradigm is officially still in force - primarily because we do not have a coherent concept, which could link the requirements of the traditional protection of historic monuments and the diversity of today's circumstances. Therefore, international document that introduces new elements, deserves particular analysis. This document is the Historic Urban Landscape Recommendation, which formulates a new approach to heritage and its protection. HUL Recommendation was adopted by the General Conference of UNESCO - the most important international meeting on culture; this is the Recommendation – such a type of document should be implemented by the Member States (which is explicitly formulated in the text of Recommendation); its subject is historical city – the most important part of heritage. From this point of view, the HUL Recommendation deserves special attention.

Keywords: conservation, heritage, historical cities, the theory of Conservation.